

En som kommer når det virkelig trengs

De aller fleste i Norge har en venn, en som stiller opp når det virkelig gjelder. Men noen er mer utsatt for å mangle nære relasjoner og kontakt med andre. Grupper som aleneboende, eldre og personer som har andre levekårsproblemer, både økonomiske problemer og manglende tilknytning til arbeidsmarkedet, er gjennomgående mer utsatt enn andre. For deltakelse i organisasjonsliv og politisk aktivitet ser vi også de samme tendensene.

Tor Morten Normann

Sosial kontakt er viktig både for hver enkelt av oss og for samfunnet som helhet. Sosial kontakt med andre er en måte å bli integrert i samfunnet på. Det skaper en personlig trygghet og har positiv innvirkning på helse. Vi vet blant annet at personer som ikke har en fortrolig venn, oftere har dårlig psykisk helse enn andre (Barstad 1997). Barnas venn, Albert Åberg, setter ord på hvor viktig det er (Bergström 1977).

Det er fint. Fint å kjenne noen. Fint å ha en ordentlig beste-venn.

På et kollektivt plan er sosial kontakt mellom mennesker viktig for å bygge sosial kapital i et samfunn. Teorien om sosial kapital argumenterer for at sterke formelle og uformelle nettverk mellom mennesker bidrar til å fremme mellommenneskelig tillit og økt samhandling (Putnam 2000). Dette vil igjen skape økt engasjement i samfunnslivet og større evne til kollektiv samhandling. (Hansen og Tjerbo 2003). Ut fra dette perspektivet er det også naturlig å se politisk deltakelse og valg i sammenheng med sosial kontakt.

Det er mange ulike måter å måle sosial kontakt på; det kan være omgang med familie, kontakt med venner, antall fortrolige eller deltakelse i ulike formelle og uformelle nettverk. De formelle nettverkene vil her representeres av organisasjoner. I denne artikkelen skal vi se på data fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser og valgstatistikk.

Ytterst få mangler en god venn

La oss først holde litt fast ved utgangspunktet til vår venn Albert; han har flyttet til et nytt sted og har behov for en venn, han er ensom og tyr til den hemmelige kameraten Skybert. Men fantasivenner duger ikke i lengden, de aller fleste av oss trenger en god venn, en virkelig en. Data fra levekårsundersøkelsen i 2002 viser da også at de aller fleste har det. Bare 2 prosent av den voksne befolkningen i Norge mangler en god venn. I tillegg er det 13 prosent som bare har en god venn innenfor familien, mens 84 prosent har en god venn også utenfor familien.

Data fra 2005 viser omtrent det samme når vi ser på andel som mangler en fortrolig venn, 3 prosent mangler det (figur 1). Eldre og aleneboende har vist seg å være de som oftest mangler en fortrolig venn, og utdanning og yrkesaktivitet påvirker sannsynligheten for å ha fortrolige venner (Rønning 2006). Også andre undersøkelser har påvist at sosiale problemer forekommer oftere blant personer som også har andre levekårsproblemer (Normann 2007).

Tor Morten Normann er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk. (tmn@ssb.no)

Aleneboende vies ofte ekstra oppmerksomhet i analyser av sosial kontakt. Andelen aleneboende har økt betydelig fra 1980, da de utgjorde 12 prosent. I dag bor en av fire nordmenn over 16 år alene. Dette skyldes i stor grad at unge utsetter etablering med av familie, samtidig som de flytter tidligere ut fra foreldrehjemmet. Økningen i samlivsbrudd bidrar også til at andelen aleneboende øker (Andersen 2006). Det har tidligere blitt påvist at aleneboende har økt sin sosiale kontakt de siste 20 årene (Rønning 2006). Dette kan motvirke at en økning i andelen aleneboende også fører med seg mindre sosial kontakt og fellesskap.

Når vi snakker om aleneboende, må vi imidlertid huske at det er en uensartet gruppe. Kvinner og menn er aleneboende i omtrent samme grad. Men ser vi i tillegg på alder, finner vi at over halvparten av alle kvinner over 66 år er aleneboende, og tilsvarende andel blant menn er knappe en av fire. Blant menn finner vi også en relativt høy andel aleneboende i aldersgruppen 25-44 år (28 prosent).

Går vi tilbake og ser på levekårsdata fra 2005 om hvem som mangler en fortrolig venn, er den generelle tendensen at andelen uten fortrolig venn øker med alder, og aleneboende er mest utsatt. Vi finner dessuten en viss positiv sammenheng mellom det å ha en fortrolig venn og utdanningsnivå. Ellers er sosialhjelpsmottakere en utsatt gruppe, 7 prosent av dem mangler en fortrolig venn. Også personer utenfor utdanning og arbeidsliv er noe mer utsatt enn andre (4 prosent).

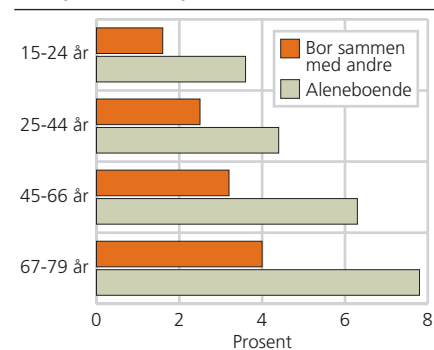
Helse- og pengetrøbbel ingen hindring

Tidsbruksundersøkelsene viser at tiden vi brukte på ulike former for sosialt samvær, ble mindre på 1990-tallet. En ny tidsbruksundersøkelse som gjennomføres i 2010, vil gi oss svar på om denne trenden fortsetter. De fleste av oss har likevel hyppig kontakt med vennene våre. Data fra EU-SILC undersøkelsen i 2006 (se tekstboks) viser at over åtte av ti har daglig eller ukentlig kontakt eller samvær med venner. Aleneboende har faktisk hyppigere kontakt eller samvær med venner enn personer som bor sammen med andre, mens vennekontakten er avtagende med alder. Hyppigst vennekontakt finner vi blant de unge. Andre undersøkelser har også vist at unge bruker stadig mer av sin fritid på venner, og at vennenettverkene har blitt større (Hegna 2005). Dersom vi ser på sammenhengen med andre levekårsproblemer, ser vi at personer med økonomiske problemer eller helseproblemer har like mye kontakt med venner som andre.

Like mye kontakt med slekten

Kontakten med familien har holdt seg relativt stabil de siste årene, og i befolkningen er det omtrent en av fire som ser foreldrene sine sjeldnere enn hver måned (Sandnes 2007). Tidligere har det vært slik at aleneboende har hatt mindre kontakt med foreldre sammenlignet med andre, men dette ser nå ut til å ha utjevnet seg (Rønning 2006).

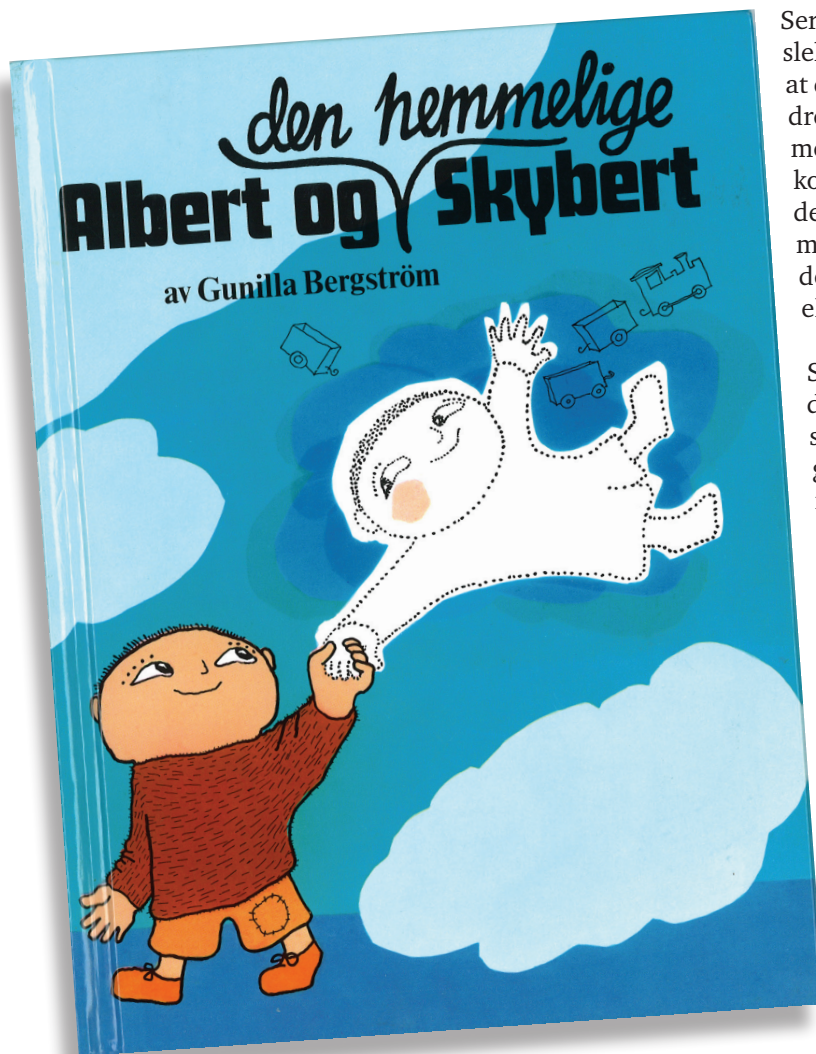
Figur 1. Andel som mangler en fortrolig venn, etter alder, 2005

Kilde: Levekårsundersøkelsen 2005, Statistisk sentralbyrå.

EU-SILC

Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) er en **årlig europeisk utvalgsundersøkelse om inntekt og levekår**. Undersøkelsen er samordnet av **EUs statistikkorgan Eurostat**. I Norge har undersøkelsen et bruttoutvalg på om lag **8 600 personer 16 år og over, bosatt i Norge utenfor institusjon**. Undersøkelsen gir opplysninger om husholdningens økonomi, herunder også en del subjektive oppfatninger av økonomien, boforhold og boligøkonomi, opplysninger om arbeids situasjon og arbeid siste kalenderår. Enkelte opplysninger får en for alle voksne i husholdningen. Endelig er det noen få opplysninger om helsesituasjon som bare gis for trekkeperson. Til undersøkelsen knyttes også en rekke opplysninger fra registre, blant annet om inntekt og utdanning. For nærmere beskrivelse av undersøkelsen, se Andersen mfl (2006).

Faksimile fra «Albert og den hemmelige Skybert»,
Gunilla Bergström, J. W. Cappelens Forlag.

Ser vi på nyere data om kontakt eller samvær med slektninger utenfor husholdningen, viser disse også at det er liten forskjell mellom aleneboende og andre, selv om aleneboende har noe mindre kontakt med slektninger. Totalt har over åtte av ti ukentlig kontakt med slektninger. Blant aleneboende er det 6 prosent som har kontakt sjeldnere enn hver måned, mens denne andelen er 2 prosent blant dem som bor sammen med andre. Spesielt er eldre aleneboende utsatt.

Ser vi på utsatte grupper ut fra andre levekårsindikatorer, er det spesielt sosialhjelpsmottakerne som skiller seg ut med lite kontakt med slektninger. Om lag en av seks sosialhjelpsmottakere har ikke månedlig kontakt med slektninger.

Når det virkelig gjelder

Vennskap og kontakt med venner og familie kan være så mye forskjellig i forhold til grader av nærhet, fortrolighet og tillit. Men å kunne stole på at noen stiller opp når det virkelig kniper, er avgjørende viktig. Det er jo det som kjennetegner en bestevenn, og som er feilen med bare å ha Skybert:

Det er bare en feil ved ham ... og det er – at Skybert aldri kommer når det virkelig gjelder.

Det at noen stiller opp for oss, bryr seg om det vi gjør og kan hjelpe oss når vi trenger det, er viktig for de fleste. Analyser har vist at dette faktisk kan påvirke den psykiske

helsen. For å fange opp dette har Statistisk sentralbyrå (SSB) inkludert tre spørsmål som utgjør den såkalte Oslo-3 skalaen i levekårsundersøkelsen (Meltzer 2003). Skalaen består av spørsmål om antall personer som står en nær, og som man kan regne med ved personlige problemer, grad av deltakelse og interesse fra andre og i hvilken grad det er lett eller vanskelig å få praktisk hjelp fra naboer.

I 2005 viser disse spørsmålene at knappe 2 prosent av den voksne befolkningen i Norge mangler noen de kan regne med dersom de får store personlige problemer, og da har vi regnet med nære familiemedlemmer. Det er en tendens til at dette problemet øker med alder, men forskjellene er små og usikre. Det er også liten forskjell mellom kvinner og menn. Ser vi på andelen aleneboende som mangler noen de kan regne med ved personlige problemer, er den 4 prosent, altså noe høyere enn i befolkningen ellers. Også blant aleneboende øker andelen med alder, og kjønnsforskjellen blir noe større ved at aleneboende menn oftere mangler noen de kan regne med (5 prosent).

Vi har tidligere pekt på sammenhengen mellom andre levekårsproblemer og sosiale problemer, og vi kan se antydninger til dette også når vi stiller spørsmålet om de mangler noen de kan stole på når de har personlige problemer. Blant sosialhjelpsmottakere, som per definisjon har store økonomiske proble-

mer, finner vi at 6 prosent ikke har noen de kan regne med ved store personlige problemer. For aleneboende sosialhjelpsmottakere er problemet enda større, 9 prosent i denne gruppen mangler en slik person. Her er imidlertid datagrunnlaget for lite til at vi kan være sikre.

Også blant personer i yrkesaktiv alder som er utenfor arbeidsliv og utdanning, finner vi en viss overrepresentasjon av dette problemet. Det blir enda tydeligere dersom vi i tillegg skiller ut aleneboende. 9 prosent av aleneboende 16-66 åringer utenfor utdanning og arbeidsliv mangler noen de kan regne med ved store personlige problemer.

Alle har et visst behov for å bli lagt merke til, og det at noen viser interesse og deltakelse i det man gjør, vil oppleves som positivt. Rundt 7 prosent av den voksne befolkningen opplever at folk viser liten eller ingen interesse for det de gjør. Også på dette området er det liten forskjell mellom kvinner og menn. Skiller vi ut aleneboende, finner vi at hele 12 prosent av mennene opplever manglende interesse, mens 8 prosent av aleneboende kvinner opplever det samme.

Det er også en klar tendens til at flere opplever manglende interesse etter hvert som de blir eldre. Blant 67-79 åringene rapporterer drøyt en av seks at de opplever liten eller ingen interesse fra andre. Ser vi på aleneboende etter alder, holder andelen seg stabil blant de eldre, men spesielt blant de yngste (16-24 år) øker andelen som opplever manglende deltakelse og interesse fra andre. Også på dette området ser vi en viss sammenheng med andre levekårsproblemer. Både blant sosialhjelpsmottakere og personer utenfor arbeidsliv og utdanning finner vi at en av seks opplever liten eller ingen interesse fra andre.

Andelen kvinner og menn som besøker eller har besøk av naboer, og selve besøkstiden, har sunket de siste 20 årene, ifølge tidsbruksundersøkelsene. Det betyr ikke at vi ikke har kontakt med naboen, noe vi ser ved at tre av fire sier at det er lett eller svært lett å få praktisk hjelp fra naboen. Kvinner opplever det som noe vanskeligere å få slik hjelp enn menn. Aleneboende opplever det som noe vanskeligere enn andre, og for aleneboende er det heller ingen kjønnsforskjell.

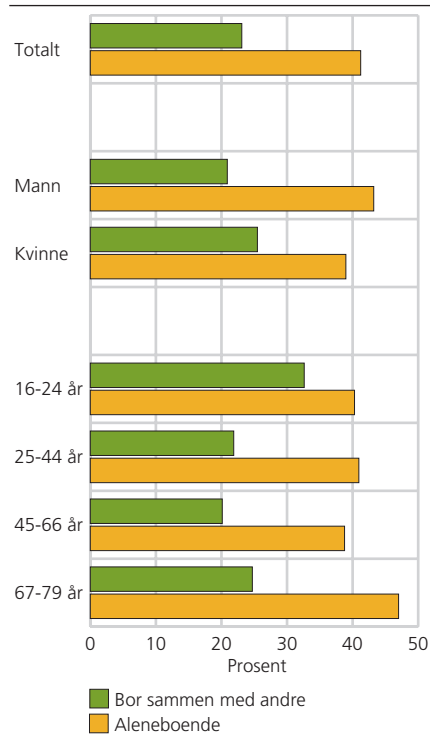
Det er blant de eldste at det oppleves vanskeligst å få hjelp fra naboer, en av fire i alderen 67-79 år opplever dette. Lettest virker det å være for personer i alderen 25-44 år. Ser vi dette i forhold til mottak av sosialhjelp og manglende deltakelse i utdanning og arbeidsliv, finner vi andeler som synes det er vanskelig å få praktisk hjelp, på nivå med det vi finner blant eldre, altså rundt en av fire. Problemet forsterker seg dersom sosialhjelpsmottakeren eller den som ikke er i utdanning eller arbeid, i tillegg er aleneboende.

Sosialhjelpsmottakere mest ensomme

Familieforhold kan bety mye for ensomhet, og det kan manglende vennskap også. Igjen kan Albert sette ord på følelsen:

Han leker ikke med noen. Han tør ikke. Det er ensomt ...

Vi har ikke målt barns ensomhet, men voksne kan vi si noe om. Tidligere har det vært påvist at enslige er mer ensomme enn gifte og samboende, og at kvinner er plaget i større grad enn menn (Barstad 2004). I 2005 inngikk

Figur 2. **Andel plaget av ensomhet siste 14 dager, 2005. Personer 16-79 år**

Kilde: Levekårsundersøkelsen 2005, Statistisk sentralbyrå.

spørsmål om ensomhet i et selvutfyllingsskjema som ble sendt ut i forbindelse med levekårsundersøkelsen. Der bekreftes det at kvinner er mer plaget enn menn. En av fire kvinner rapporterer at de har vært plaget av en følelse av ensomhet de siste 14 dagene, mens det samme gjelder en av fem menn (figur 2).

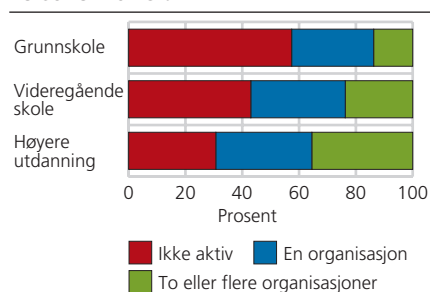
Aleneboende er naturlig nok mer utsatt for ensomhet enn personer som bor sammen med andre, drøyt fire av ti aleneboende er plaget av ensomhet, men mer overraskende er det kanskje at aleneboende menn opplever ensomhet i større grad enn aleneboende kvinner. Generelt er unge mest utsatt for ensomhet, og det er ikke nødvendigvis fordi de mangler venner. Tall fra 2002 viser at blant unge i alderen 16-30 år har seks av ti som er ganske eller veldig plaget av ensomhet ukentlig kontakt med venner (Normann 2007).

For alle aldersgrupper øker ensomhetsfølelsen dersom man bor alene, men mest iøynefallende er dette for eldre. Mens en av fire i alderen 67-79 år er plaget av ensomhet, gjelder dette nesten halvparten av de eldre aleneboende. Vi ser noe av de samme trekkene for personer som er i yrkesaktiv alder, men som befinner seg utenfor utdanning eller arbeidsliv. Ensomhetsfølelsen ligger omtrent på gjennomsnittet for dem som bor sammen med andre, mens blant aleneboende er over halvparten plaget av ensomhet. Sosialhjelpsmottakere, en gruppe med en rekke sosiale problemer, er også mer ensomme enn andre. Drøyt fire av ti er opplever det som en plage. Ser vi bare på aleneboende i denne gruppen, øker andelen til seks av ti.

De ressurssterke er mest aktive i organisasjoner

Albert Åberg er bare 5 år, men hadde han vært litt eldre, kunne han kanskje meldt seg inn i en organisasjon for å treffe nye venner. Aktiv deltakelse i organisasjoner gir sosialt samvær med andre, og er dermed en arena for etablering av vennskap og sosial kontakt. I tillegg gir det aktiv trening i medvirkning, organisasjonsarbeid og beslutningstaking. Dermed kan organisasjonslivet bidra til akkumulering av sosial kapital. Det har også vært påpekt at organisasjonsdeltakelse kan forebygge sosiale problemer. Ungdom som ikke deltar i organisasjoner, har større risiko for å havne i rusmiddelbruk, kriminalitet og lignende problemer (Kränge og Strandbu 2004). Slik sett er frivillige organisasjoner viktige både ut fra et individuelt og et kollektivt ståsted.

I 2007 var drøyt halvparten av den voksne befolkningen aktiv i en eller annen organisasjon, omtrent 57 prosent av mennene og 53 prosent av kvinnene. Knappt en av tre er aktive i en organisasjon, mens knapt en av fire er aktive i to eller flere organisasjoner. Blant de mest aktive er kvinner og menn omtrent likt representert.

 Figur 3. **Andel aktive i organisasjoner, etter høyest fullførte utdanning, 2007. Personer 16-79 år**

Kilde: Levekårsundersøkelsen 2007, Statistisk sentralbyrå.

Det er ikke så store variasjoner i aktivitetsnivået dersom vi sammenligner aldersgrupper, men personer i pensjonsalderen er nok noe mindre aktive enn andre. Personer i yrkesaktiv alder som ikke er i arbeid eller utdanning, er imidlertid betydelig mindre aktive i organisasjoner enn sysselsatte eller studenter og elever. Det er også en klar positiv sammenheng mellom aktivitetsnivå og utdanning (figur 3). Mens tre av ti med høyere utdanning ikke er aktiv i noen organisasjon, gjelder dette seks av ti med grunnskoleutdanning. Aktivitetsnivået har vært nokså uforandret de siste 20-30 årene, men spesielt idrettslagene har hatt en viss aktivitetsøkning, noe som i hovedsak skjedde i løpet av 1980-årene (Barstad 2006).

Bare 2 prosent aktive i miljøarbeid, 18 prosent i idrettslag

Ser vi på aktivitetsnivået i 2007, er 15 prosent av alle sysselsatte aktive i en fagforening eller yrkesorganisasjon. Det er samme nivå som i 2004. Sysselsatte kvinner er noe mer aktive enn menn, og de under 25 år er langt mindre aktive enn eldre sysselsatte. Menn er derimot mer aktive i idrettslag enn kvinner, en forskjell som har holdt seg stabil de siste årene. Totalt er 18 prosent av den voksne befolkningen aktive i idrettslag, og ikke overraskende er de yngste mest aktive her.

For andre typer av organisasjoner er det jevnt over små andeler som er aktive medlemmer, det varierer fra 2 til 8 prosent av den voksne befolkningen. Størst kjønnsforskjell finner vi innenfor helse relaterte foreninger, der flere kvinner er aktive enn menn. Først og fremst skyldes dette at eldre kvinner generelt er nokså aktive. Drøyt 8 prosent av alle kvinner i alderen 67-79 år er aktive i denne typen organisasjoner, mens det gjelder 3 prosent av menn i samme alder.

Menn dominerer innenfor friluftsgeselskaper, hvor nesten en av ti menn er aktive. En kunne kanskje også forvente at andelen medlemmer i miljøvernorganisasjoner var på vei opp med den store oppmerksomheten rundt klimaspørsmål, men her er «bare» 2 prosent av den voksne befolkningen aktive, og da er også historielag og fortidsminneforeninger regnet med.

Alle disse funnene som er referert til nå, handler om aktive medlemmer. På bakgrunn av EU-SILC-data fra 2006, kan vi imidlertid også si litt om hvem som deltar i organisasjonsaktiviteter uavhengig av medlemskap. EU-SILC 2006 viser at nesten en av seks har deltatt i organisasjonsaktiviteter de siste tolv månedene, altså marginalt høyere enn dersom vi forutsetter medlemskap. Ser vi på alder, forskyver aktivitetsnivået seg litt dersom vi ikke tar hensyn til medlemskap. Høyest aktivitetsnivå finner vi i aldersgruppen 30-44 år. Det er fremdeles slik at menn er noe mer aktive enn kvinner, men forskjellen er liten. Dessuten kan vi slå fast at aleneboende er mindre aktive i organisasjonsaktiviteter enn andre.

Vi har også sett på organisasjonsaktiviteten i en del utsatte grupper som sosialhjelpsmottakere, personer med økonomiske vanskeligheter og langtidssyke. Generelt er det slik at noe i underkant av halvparten i disse gruppene deltar i organisasjonsaktiviteter, altså noe mindre enn i befolkningen generelt. Det bekrefter tendensen til at personer utenfor arbeid og utdanning er mindre aktive enn andre. Hvis vi ser både på 2007- og 2006-dataene, som riktig nok måler litt forskjellige aspekter, ser vi altså at det er de ressurssterke i form av utdanning, økonomi og sysselsetting som er mest aktive i organisasjonslivet.

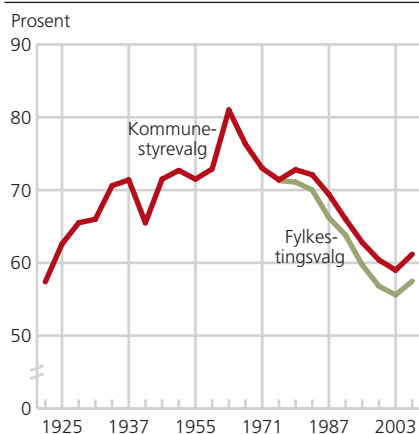
Partipolitisk aktivitet halvert siden 1990

En helt spesiell form for organisasjoner er de politiske partiene. De er ikke bare en arena for å skaffe seg sosial kapital, men også en arena

hvor denne kapitalen kan omsettes i makt og innflytelse. Kanskje kan Albert med tid og stunder bli medlem i et ungdomsparti? Da vil han ta del i det som representerer en av de sentrale bærebjelkene i vårt politiske system. Tradisjonelt har aktivitet i politiske partier vært blant de viktigste kanalene for innflytelse for ulike grupper i samfunnet, og legitimiteten til vårt politiske system bygger i stor grad på at de politiske partiene fungerer. Da må de ha medlemmer.

Data fra levekårsundersøkelsene de siste tre tiårene viser at andelen som både er medlemmer og aktive i politiske partier synker. Tall fra 2007 viser at bare 8 prosent av den voksne befolkningen er medlemmer i partier, 3 prosent regner seg som aktive, og det er omtrent likt for begge kjønn. Ser vi på alder, er det 45-66-åringene som er mest aktive. Også blant 67-79-åringene er 10 prosent medlem av et parti, men bare 2 prosent er aktive. Aktivitetsnivået er i det store og hele stabilt dersom vi ser ti år tilbake, men er halvert sammenlignet med tidlig på 1990-tallet (Barstad og Hellevik 2004).

Figur 4. Valgdeltakelse i kommunestyre- og fylkestingsvalgene 1922-2007. Prosent

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Vi har tidligere sett at organisasjonsaktivitet for personer i yrkesaktiv alder påvirkes av tilknytning til arbeidsmarked og utdanning. Vi ser noe av den samme effekten når vi ser bare på politiske partier også, men den er ikke så sterk som for organisasjonsaktivitet generelt. Vi ser også at utdanning påvirker aktiviteten i politiske partier. Mens knapt 2 prosent av de med grunnskoleutdanning er aktive i partier, gjelder dette knapt 5 prosent av de med høyere utdanning.

Det er imidlertid viktig å understreke at politisk deltagelse kan anta mange former, både de mer tradisjonelle som stemmegivning, medlemskap i partier eller deltagelse i politiske møter. Andre og mindre formelle former for deltagelse kan være kontakt med politikere, skriving av avisinnlegg, aksjoner eller lignende. De mindre formelle formene har vi ikke data om her.

Valgdeltakelsen på vei opp?

Valgdeltakelsen ved siste kommunevalg i 2007 var på 61,2 prosent (figur 4). Det representerte en liten økning sammenlignet med valgene i 2003 og 1999, og var første gang med økning mellom to valg siden 1979 (ssb.no). Likevel må vi helt tilbake til 1920-tallet for å finne tilsvarende lave nivåer. Ved fylkestingsvalget i 2007 var deltagelsen på 57,5 prosent, også det en liten økning sammenlignet med fire år tidligere. Ved alle tidligere fylkestingsvalg har deltagelsen vist en nedadgående trend siden direkte valg ble innført i 1975.

Ved stortingsvalget i 2005 var valgdeltakelsen i underkant av 77 prosent for menn og i overkant av 78 prosent for kvinner (Aardal mfl. 2007). Tidligere har valgdeltakelsen vært høyere blant menn enn blant kvinner, men dette utjevnet seg i løpet av 1980-tallet.

Hvordan det gikk ...

Albert fikk en god venn til slutt, Viktor, en han kan stole på at stiller opp når det virkelig gjelder. Dermed ble ensomheten mindre påtrengende. Skybert forsvant, og Albert kunne begynne å bygge sin sosiale kapital gjennom sosiale relasjoner. Som vi har sett i denne artikkelen, har også de aller fleste i Norge gode og sterke sosiale relasjoner. De aller fleste har en god venn, noen som stiller opp når livet er vanskelig, og de færreste føler seg ensomme. Det er ikke riktig så mange som er aktive i organisasjoner, spesielt ikke i politiske partier, men det er verdt å merke seg at valgdeltakelsen ved det siste kommunevalget økte.

Noen grupper går likevel igjen når vi ser på hvem som sliter med svake sosiale relasjoner. Aleneboende nevnes ofte i denne sammenhengen, og vi har sett at de er noe mer utsatt enn andre. Det er også en tendens til at eldre er mer utsatt enn yngre. Vi ser også at sosiale problemer har en tendens til å opptre sammen med andre levekårsproblemer som behov for sosialhjelp og ekskludering fra utdanning og arbeidsmarked, mens de ressurssterke i form av utdanning og arbeidsmarkedstilknytning er mest aktive i organisasjoner. Så selv om Albert ligner på de aller fleste av oss, er det grunn til å være oppmerksom på at noen må nøye seg med en Skybert.

Referanser

Andersen, Arne (2006): «Aleneboendes demografi», i Mørk, Eiliv (red.) *Aleneboendes levekår*, Statistiske analyser 81, Statistisk sentralbyrå.

Andersen, Arne, Tor M Normann og Elisabeth Ugreninov (2006): Intermediate Quality Report EU-SILC 2004. Norway, Documents 2006/13, Statistisk sentralbyrå.

Barstad, Anders (2006): Sosial og politisk deltaking. Flere vennskap og stabil organisasjonsdeltaking, *Samfunnsspeilet* 5/6, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Barstad, Anders (2004): På isolerte, men mange er plaget av ensomhet, *Samfunnsspeilet* 5/2004, Statistisk sentralbyrå.

Barstad, Anders (1997): Psykisk helse: Fortrolighet forebygges? *Samfunnsspeilet* 2/1997, Statistisk sentralbyrå.

Barstad, Anders og Ottar Hellevik (2004): *På vei mot det gode samfunn*, Statistiske analyser 64, Statistisk sentralbyrå.

Berström, Gunilla (1977) *Hvem kan redde Albert Åberg?* J.W.Cappelen Forlag as, 1977.

Hansen, Tore og Trond Tjerbo (2003): Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital. Makt og demokratiutredningens rapportserie, Rapport nr. 62, 2003.

Hegna, Kristinn (2005): «Likestillingsprosjektets» barn. Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom fra 1992 til 2002. Rapport 21/05. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Kränge, Olve og Åse Strandbu (2004): Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002. Rapport 16/04. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Meltzer, H (2003): Development of a common instrument for mental health, I Noviskov & Gudex (red.) EUROHIS: Developing Common Instruments for Health Surveys. Amsterdam: IOS Press.

Normann, Tor Morten (2007): «Sosial kontakt og ensomhet blant ungdom», i Normann, Tor Morten (red.) *Ungdoms levekår*, Statistiske analyser 93, Statistisk sentralbyrå.

Putnam, Robert (2000): *Bowling alone*. New York: Simon Schuster.

Rønning, Elisabeth (2006): «Sosial kontakt», i Mørk, Eiliv (red.) *Aleneboendes levekår*, Statistiske analyser 81, Statistisk sentralbyrå.

Sandnes, Toril (2007): De fleste har en fortrolig venn, *Samfunnsspeilet* 5-6/2007, Statistisk sentralbyrå.

ssb.no (2008): <http://www.ssb.no/emner/00/01/20/kommvalg/>, Statistisk sentralbyrå.

Aardal, Bernt mfl. (2007): *Valgundersøkelsen 2005*, Rapport 2007/31, Statistisk sentralbyrå.